

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

۰۹.۰۸.۱۰

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

میر غلام محمد غبار :

غبار فرزند مرزا میر محبوب خان در سال ۱۲۷۶ هـ ش (۱۸۹۸ م) در شهر کابل دروازه لاهوری به دنیا آمده ، تعلیمات خصوصی و دروس ابتدائی را از فامیل و پدر آموخت و متعاقباً مطالعات شخصی را در عرصه های تاریخ ، ادبیات ، فلسفه ، و اجتماعی دوام داد تا سر انجام در قطار نام آ ورتترین نویسندگان قرن گذشته بایستاد و ده ها مقاله ، رساله و کتاب تاریخی ، علمی و سیاسی تهیه و به نشر سپرد . (۱۹۸)

او عالم ، دانشمند و مبارز نستوه بود که از آغاز سده بیستم ، در اواخر سلطنت امیر حبیب الله خان با پیشتازان مشروطه خواه محشور شد و در حلقه « حزب جوانان » به کار و فعالیت پرداخت و به اسرع وقت در سلك مبلغین و فعالین برجسته آن جمعیت قرار گرفت . غبار نه تنها يك نویسنده و دانشمند بود ، بلکه مبارز پیش آهنگ و تابناکترین چهره جنبش مشروطه دوام است که طی نیم قرن مبارزاتش به خاطر دفع مظالم و استبداد و طرد مناسبات قرون وسطائی ، رهائی از تسلط استعمار و در نهایت امر ایجاد یک کشور مرفه و مترقی از طریق مبارزات مطبوعاتی ، تظاهرات خیابانی و پارلمانی سخت مجادله نمود و حتی در زندان و تبعید هم برای يك لحظه از مبارزاتش به خاطر سعادت هموطنش آرام ننشست .

از آغاز سده بیستم مصادف است به دگرگونی های عظیم سیاسی و اجتماعی در مقیاس ملی و بین المللی : در صحنه بین المللی در اثر تشدید رقابت های ممالک بزرگ سرمایه داری جنگ اول جهانی مشتعل گردید که

در نتیجه آن توازن سترا تیزیکی و سیاسی جهان تغییر نمود و سیستم استعماری غرب رو به اضمحلال میرفت ، جنبش های ضد استبدادی و مشروطه خواهی در ممالک تحت ستم اوج میگرفت . در تحت چنین شرایط نهضت مشروطه در افغانستان بنیان گذاری شد که یکی از مرام های عمده آن استرداد استقلال کشور بود که در اثر اراده مردم و پیش آهنگی مشروطه خواهان در طی نبرد استقلال قادر به تحصیل آزادی کامل سیاسی گردید . در تحت چنین اوضاع و احوال ملی و بین المللی مبارزین افغان و از آن جمله غبار پا به عرصه مبارزات آزادی خواهی و مشروطه طلبی مینهد و گذار از این دوره راه های پر خم پیچ او را به صخره صماء و فولاد آبدیده مبدل ساخت . برای آشنائی بهتر به زندگی شاد روان غبار بهتر خواهد بود تا کارنامه های زندگی او را در دو مرحله جداگانه مورد بررسی قرار دهیم :

اول در عصر دولت مشروطه (سلطنت امانی)

دوم در دوره حکمرانی خانواده محمد نادر شاه

به قول مرحوم حبیبی از سال ۱۹۱۷ تا ۱۹۱۹ م یعنی اواخر سلطنت امیر حبیب الله خان ، اگر چه به مشاغل دولتی اشتغال داشت ، اما فعالیت های عمده سیاسی و اداری او از عهد دولت مشروطه یعنی آغاز سلطنت امانی شروع شد که ما انها را از « سوانح مختصر و آثار امیر غلام محمد- غبار » ، جلد دوم « افغانستان در مسیر تاریخ » به عاریت میگیریم :

- ۱- مدیریت جریده هفته وار « ستاره افغان » ، ۱۹۱۹ - ۱۹۲۰ م
 - ۲- ریاست یکی از شعب وزارت امنیه عمومی ، ۱۹۲۰ - ۱۹۲۱ م
 - ۳- عضو هیأت تنظیمه ولایت هرات ، ۱۹۲۱ م
 - ۴- معاونیت تصدی شرکت امانیه و نمایندگی تجار تی تصدی در نمایشگاه ماسکو ، ۱۹۲۴ م
 - ۵- کاتب وزارت مختاری افغانستان در پاریس ، ۱۹۲۶ م
 - ۶- مدیریت گمرکات ولایت قطغن و بدخشان ، ۱۹۲۷ م
 - ۷- وکالت انتخابی شهر کابل در لوی جرگه پغمان ، ۱۹۲۸ م
- در دوره حکمرانی خانواده محمد نادر شاه :
- ۸- سرکاتب وزارت مختاری افغانستان در برلین ، ۱۹۳۰ م
 - ۹- عضو انجمن ادبی کابل ، ۱۹۳۱ - ۱۹۳۲ م
 - ۱۰- محبوس سیاسی ، ۱۹۳۳ - ۱۹۳۵ م
 - ۱۱- تبعید سیاسی در ولایت فراه و قندهار ، ۱۹۳۵ - ۱۹۴۲ م
 - ۱۲- عضو انجمن تاریخ در کابل ، ۱۹۴۳ - ۱۹۴۸ م
 - ۱۳- نماینده انتخابی شهر کابل در دوره هفتم شورای ملی ، ۱۹۴۹ - ۱۹۵۱ م
 - ۱۴- مؤسس و منشی حزب وطن ، مؤسس و صاحب امتیاز جریده « وطن » ارگان حزب ، ۱۹۵۱ - ۱۹۵۲ م
 - ۱۵- محبوس سیاسی ۱۹۵۲ - ۱۹۵۶ م

مرحوم غبار از سال ۱۹۵۶-۱۹۷۸ برای مدت بیشتر از بیست سال در انزوای سیاسی قرار داشت که در این مدت در خانه شخصی اش مصروف مطالعه و نوشتن کتب و رسالات، از آن جمله «افغانستان در مسیر تاریخ» بود.

غبار از شخصیت های سیاسی و ادبی سده بیستم، مشروطه خواه رادیکال، نقاد و منتقد از سلطه خارجی بود، در جنبش های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور سهم قابل ملاحظه داشت. بنابراین ضدیت با استبداد و استعمار مدتهای طولانی را در زندان های خانوادۀ نادرشاهی گذشتاند و رنج تبعید را متحمل شد. روان شاد غبار علاوه بر آنکه تمایل به مبارزه عملی داشت، محقق، مؤرخ و نویسنده توانا و پرتلاش بود، چنانچه موجودیت انبوهی از آثارش اعم از رسالات، کتب، مقالات تاریخی، سیاسی، اجتماعی و فلسفی که از او باقی مانده در دال برتبحر، دانش و خلاقیت او بود. آثار غبار در مقاطع مختلف زمانی پیرامون مطالب مختلف تدوین و تهیه شده که هر کدام آن حایز اهمیت جداگانه است و از جمله کتاب «افغانستان در مسیر تاریخ» عمده ترین و جامعترین کتاب تاریخی است که تا حال منحصراً منبع و مؤخذ بزرگی به دسترس خوانندگان داخلی و خارجی قرار گرفته، راهنمای خوبی برای محققین و مؤرخین آینده کشور خواهد بود. «افغانستان در مسیر تاریخ» اولین تاریخ سیاسی جامع افغانستان است که مانند «سراج التواریخ» با زبان شیوا و روان دری، و متود جدید تاریخ نویسی تهیه گردیده و حاوی مطالب مستند تاریخی است که در احیای هویت ملی و تاریخی کشور (که بعد از دوره تیموریان هرات، در اثر «سرقت های فرهنگی» بی مبالاتی و کم توجهی شاهان و امیران ماضی به مسایل فرهنگی، توسط مؤرخین خارجی مغشوش و مبهم و نمود میشد) نقش ارزنده ای ایفا نمود. مرحوم غبار در این کتاب با ارائه اسناد موثق و با استناد به از شواهد باستان شناسی متخصصین داخلی و خارجی دوره های تاریخی و ما قبل تاریخ افغانستان را مفصلاً مورد بررسی قرار داده و به استناد مواد دست داشته و با در نظر داشت درجه تحقیق امروزی قدمت تاریخ افغانستان را بیست هزار سال قبل از میلاد مسیح ثبت مینماید (۱۹۹۰) که این انکشاف تازه علمی جواب مقنع به آن عده از نویسندگان خارجی است که میدان ایجاد افغانستان را به غلط اوایل قرن هژدهم نشان میدهند.

اهمیت آثار معتابه روان شاد غبار در آن است که مطالب و مسایل غامض و پیچیده فلسفی، اجتماعی، تاریخی و سیاسی را با چنان زبان سلیس و ساده تشریح مینماید که اگر خواننده ساعات متوالی آنها را مرور نماید برایش ملال آور نخواهد بود. سلاست و روانی عبارات، مطالب بکر تاریخی و علمی، کتب و رسالات غبار را برای خوانندگان دلچسب و دلپذیر ساخته که نه تنها آثار موصوف در آرشیفهای محققین و نویسندگان مسلکی قابل دستیابی است، بلکه اشخاص غیرمسلکی متمایل به فرهنگ و تاریخ افغانستان اکثر آنها را با خود دارند.

آثار مطبوع روان شاد غبار:

۱) افغانستان در مسیر تاریخ جلد اول، چاپ ششم تهران، ۱۳۷۴ هـ (چاپ اول آن در ۱۳۴۶ هـ در مطبعه دولتی کابل صورت گرفته است)

۲) افغانستان در مسیر تاریخ جلد دوم ورجینیا، ۱۹۹۹ م

۳) تاریخ احمد شاه بابا، چاپ اول کابل، ۱۳۲۲ هـ، چاپ دوم پشاور، ۱۳۷۶ هـ

۴) جغرافیای تاریخی افغانستان چاپ دوم طبع پشاور، ۱۳۷۷ هـ

- ۵) تاریخ ادبیات افغانستان دوره محمد زائی ها طبع اول ۱۳۳۰ هـ ش و طبع دوم پشاور ، ۱۳۷۸ هـ ش
- ۶) افغانستان در هندوستان کابل ، ۱۳۱۱ هـ ش
- ۷) تاریخچه مختصر افغانستان از عهد اویستا تا قرن بیستم کابل ، ۱۳۱۱ هـ ش
- ۸) رساله خراسان کابل ، ۱۳۲۶ هـ ش
- ۹) رساله امرای محلی افغانستان در شماره های مختلف مجله آریانا در سال های ۱۳۱۲ - ۱۳۱۳ هـ ش در کابل به طبع رسیده است .
- ۱۰) تاریخ ظهور اسلام و نفوذ عرب در افغانستان کابل ، ۱۳۲۶ هـ ش
- ۱۱) تاریخ قرون اولی ، کابل ، ۱۳۲۶ هـ ش
- ۱۲) افغانستان بیک نظر ، طبع کابل ، ۱۳۲۶ هـ ش
- ۱۳) مقالات تاریخی ، اجتماعی و سیاسی که طور انفرادی در مجلات و جراید مختلف کشور نشر شده است .
- غبار متفکر، سیاست مدار و آزادیخواه فرزانه ای است که هنوز طوریکه باید و شاید ابعاد مختلف زندگی و کارنامه های او بررسی نگردیده ، به استثنای چند مطلب کوتاه و پراکنده آن هم پیرامون فعالیت های فرهنگی و اجتماعی او ، زندگی نامه جامع و مکملی که بتواند حق مطلب را در مورد آن ابرمرد مشروطه خواه و مبارز خستگی ناپذیر ادا نماید تا اکنون تهیه نشده است .
- خوشبختانه اولین کنفرانس بین المللی يك روزه غبار شناسی به همت جمعی از نویسندگان و فرهنگیان معروف کشور به مناسبت ۱۰۳مین سالروز تولد او در ۵ دلو ۱۳۷۹ هـ ش برابر با ۲۵ فبروری ۲۰۰۱م در دانشگاه لندن (S.O.A.S.) برگزار گردید . (۲۰۰) در این کنفرانس بین المللی غبار شناسی نویسندگان داخلی و خارجی اشتراك نموده ، ابعاد مختلف زندگی سیاسی ، کارنامه ها ، آثار ، متود جدید تاریخ نویسی و مبارزات سیاسی و اجتماعی نیم قرنه غبار را با خواندن مقالات و سخنرانی های علمی و تخصصی به بررسی گرفتند که مجموعه مقالات و پیام های اشخاص و کانون های فرهنگی جمع آوری شده و به کوشش محترم پویا فاریابی تحت عنوان « یاد نامه غبار » به چاپ رسید . امید است تدویر همچو کنفرانس ها گامی باشد به پیش در شناخت غبار - مبارزیکه سراسر عمر خود را وقف آزادیخواهی ، تأمین عدالت اجتماعی و اشاعه دیموکراسی و رشد فرهنگی در کشور نموده است .
- مرحوم غبار در ۱۶ دلو ۱۳۵۶ هـ ش (۵ فبروری ۱۹۷۸) در اثر بیماری معده که عاید حالش بود ، در یکی از شفاخانه های برلین جهان را وداع گفت (۲۰۱) و با اشتراك جم غفیری از شهریان کابل و صد هاتن از ارادتمندان در تشییع جنازه اش ، در شهدای صالحین در مقبره آبائی شان به خاک سپرده شد .
- روانش شاد باد و خاطره اش جاودان !

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat

97 Forest Heights Str.

Whitby, Ont. L1R 1x7. Canada

Tel (905) 665-8767